

1911  
2013 ÁPR 02

1971

*Jánostanyóskert*

194

A

2008 MÁRC - 3.

# BUDAPEST - FERENCZVÁROSI

RÓMAI KATH.

## PLEBÁNIATEMPLOM.

### TÖRTÉNETI VÁZLAT.

ÖSSZEÁLLITOTTA :

**KURTZ VILMOS,**

FERENCZ-RENDI SZERZETES, BUDAPEST FŐVÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGI BIZOTTSÁGANAK TAGJA,  
EZ IDŐBEN FERENCZV. H. PLEBÁNOS.

BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA



01000005317

726.5(439)Bp

282 (439) Bp

262,2 (439) Bp

271 (439) Bp

BUDAPEST, 1879.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.

(Hold-utca 7. sz.)

726.54/59 (439.151) (091) '1879'

943.915.1 Békési konyha

Fővárosi Levéltár  
Bp. V. Városház ut. 9-11  
~~D 20/1952~~



~~390/1948~~



8232

R st. V 4296

D 20



E vázlat összeállításánál következő kulforrásokat  
használtam:

Vollständige Beschreibung der königl. Freistadt Pest, von  
FRANZ SCHAMS. 1821.

Vereinigte Ofner-Pester Zeitung. (1822.)

Der Weise in der Zeit der Trübsal. ALBACH-tól. Pest, 1838.

Buda - Pest, historisch - topographische Skizzen, von J. V.  
HAEUFLER. Pest, 1854.

Budapest és környékének története. RUPP JAKAB-tól. Pest,  
1868.

Régi Pest. RÖMER FLÓRIS-tól. Budapest, 1873.

BARNA ZSIGA tárczalevelei.

RUPP IMRE tanácsnok hivatalos jelentése KAMERMAYER KÁROLY  
fővárosi polgármesterhez 1877. évről.

A fővárosi levéltár.

A ferencvárosi plebániahivatalnak történeti feljegyzései.

Saját naplóm.

Soknak feltűnt már, hogy a főváros dunabalti területén nem találhatók a múlt századokra emlékeztető épületek. Ennek okát Rómer Flóris következőleg adja elő: »Nagy és sokszoros volt a tusa, melyet Pest birtoka miatt vívtak (a törökök és a német hadsereg); sokáig ostromolta a török, hogy foglalása után még inkább pusztithasson; sokat és készakarva is rontott ezen szerencsétlen városon a német hadsereg, hogy a töröknek a visszaszerzés esetében menhelyet ne nyujthasson. Végre felvillant a boldog nap, mely az ötször elvesztett várost a császári hadsereg(nek) ötödször birtokába ejtette.

Ha már a török iga alatti város sorsa könnyőre méltó volt, még inkább megérdemli e szájalmat a köhalom, melyre a győzők a magyar zászlóval együtt a kétfejű sast feltűzték. Omladék és romhány, elszórt piszkos katonatanyák és bedülőfélben levő lóólak valának az egyedüli építési maradványok, melyeket a seregek véres veritékkel visszafoglaltak.

A hajdani jómódú polgárság kihalt, az ideiglenes lakókat idegenek képezték, kiket egyedül a katonákkal való kereskedés és nyereszkedés csalt ide, vagy a török hódoltsági viszonyok miatt is szolgálni kényszerültek.

Ilyen volt Pest, melyet a töröktől visszanyertek; innen kezdődik a város újjászületése, innen támadt



azon sajnós, majdnem általán elterjedt és még a műveltebbek által is valónak tartott balhit, hogy Pest egészen új város, holott a budai várnál sokkal régibb, az újra szervezkedő budai várossal épen egyidejű!

A visszafoglalók első és legnagyobb gondja volt a két várost, melyet azonban csak egynek tekintettek, tisztítani, az omladékot kihordatni és az építésre szükséges mesterembereket és munkásokat telepíteni.

Nagy bölcsen elrendelték, hogy mindazon mesteremberek, kik a várak és városok felépítésére kellenek, u. m. kovácsok, fazekasok, asztalosok, ácsok, kőművesek stb., a német tartományokból mielőbb ideszállíttassanak.

Sok idegen özönlött akkor a fővárosok felé, hol sokan ingyen, mások igen csekély árért kaptak telket, szőlőt, szántóföldet, rétet . . . .

Természetes, hogy ilyen katonás viszonyok közt, minden osztrák módon lett administrálva, és ez senkinek sem tűnhetett fel a bevándorlottak közt, mert nyelvüket, hazai szokásaikat és törvényeiket itt is feltalálták az osztrák, bajor, frank, sváb stb. jövevények.

Magyar lakos még ekkor egyáltalán kevés volt: az uraságok közül alig vágyódott valaki vissza ezen rossz fészekbe, s így nem csoda, hogy a magyarok fővárosa németté vált!

Rupp Jakab méltán nevezi I. Lipótot a város második alapítójának, mert 1694. évi márcz. 12-iki diplomájában négy országos vásárt, a még most dívó napokon engedélyezvén, 1703. évi kegyelemlevelében Pestét

régi jognál fogva jeles kiváltságokkal a szab. kir. városok sorába ismét felvette. Alatta és III. Károly alatt a pálosok, serviták, dömések, klarissák és piaristák szent épületei emelkedtek; miután pedig a török uralom alatt csak a ferencziek maradtak meg az egyháziak közül Pesten és gyakorlák templom nélkül, mely mecsetté változtatott, a lelkipásztorkodást, visszaadtván templomuk, a városi második plebánia — a magyar — rájuk bízott, melyeket a kecskeméti és uri utcza választott el egymástól.

Ez oknál fogva mondhatja Rómer\*): »A város visszafoglalása szakában jó hirben kellett a sz.-ferenczi szerzetnek állnia, mert különben alig hihető, hogy a császári kamarai administratorok oly nagy területet hasítottak volna ki számára, mint ezt csak a legfőbb császári katonatisztek kedvéért tevék.«

1700 körül 4000 lélekre számítható Pestnek lakossága. Häufler szerint 100 évvel ezelőtt (1776-ban) Pesten 13,550 lakos vala, Budán pedig, 21,665. Pest bástyával vala körülvéve, és csupán a mostani belvárosból állt, jöllehet kültekü házai voltak. 1754. évben még nem volt külvárosa. Mária Terézia uralkodása idejétől szemlátomást emelkedett, azóta keletkeztek a létező külvárosok, melyek az egymást követő uralkodótól nyerték neveiket. A külvárosok legregebbike a Teréz-, legfiatalabbika a Ferenczváros. Ezen utóbbi az összes fővárosi közigazgatási kerületek közj kiterjedésre a harmadik helyet foglalja el. Megelőzi a Teréz- és Józsefváros, de 346 holdnyi területével túlhaladja egyenkint véve a többi kerületet.

\*) Rómer : Régi Pest 175. lap.



Rupp Jakab megemlíti: hogy a kecskeméti kaputól délre fekvő térségen a múlt század végétizedében a polgároknak adómentesség mellett házakat építeni megengedettvén, új külváros támadt, mely 1792. évben a trónra lépő új király tiszteletére **Ferencz**-város nevet nyert.

Az adómentességre vonatkozólag következő leirat másolatát közölhetem:

Másolat. 2248.

Dem Magistrat der K. Freystadt Pest!

Es haben allerhöchst Seine Majestät die Frage: wieviel Freyjahre jenen Partheyen zu gestatten seyen, die in der allhier neuanzulegenden Vorstadt Häuser erbauen würden? dahin zu entscheiden geruhet: dasz jenen, welche zu ebener Erde bauen werden, eine fünfjährige: jenen aber, die auf ein Stockwerck bauen, zehen: und endlich denen auf zwey Stockwerck bauenden, eine 15 Jährige Freyheit bewilliget. Ferners, dasz rings um den Hauptplatz, und gegen die Stadt zu, alle Käufer der Hauszstellen verbunden werden sollen, ihre Häuser wenigstens auf ein Stockwerck zu erbauen, dergleichen solten auch jene, welche zu ebener Erde bauen würden, gehalten seyn, ihre Häuser dermassen herzustellen, dasz mit der Zeit Stockwerke darauf gesetzt werden können; weszwegen diesen letzteren erklärt werden müszte: dasz wenn sie mit der Zeit ihre Häuser auf eine oder zwey Stockwerke erhöhen würden, ihnen auch die andere fünf, und respective zehn Freyjahre eingeräumet werden würden.

Von welcher allerhöchsten Entschliessung ich diesen K. Stadt Magistrat im Nachtrag zur Benehmung habe ver-

ständigen wollen. Von der K. Pester Caal Administration.  
Pest den 28-ten May 789.

B. Schilson m. p.

Hogy ezen adómentességi kedvezmény minő  
eredményre vezetett, onnan magyarazható meg leg-  
inkább: mert az itteni lakók 1792. évi julius hava  
20-án következő feliratot terjesztették fel Ferencz  
királyhoz:

Másolat.

Euer Majestät!

Jeder Theil der Vorstädten Pest hat seinen besonde-  
ren Namen, als: Theresien, Josephi, und Leopoldi Vorstadt;  
nur jener Theil noch nicht, so ausser den Ketschkemeter Thor  
rechter Hand umlieget!

Demnach also Euer Majestät Geheiligte Königl. Persohn  
diese Gegend eben nun das erstemal betretten

Bitten unterschriebene allerunterthänigst, um folgende  
Gnade, dass nemlich jener Theil, jene Gegend der Vorstadt  
Pesth, so rechter Hand ausser dem Ketschkemeter Thor  
umlieget, hinführo zum Ewigen Andenken Francisci Vor-  
stadt heissen soll!

Euer Majestät

allerunterthänigste und allertreuste

Unterthanen

gesammte Inwohner jenes vorstäd-  
tischen Theils Pesth, so ausser dem  
Ketschkemeter Thor umlieget.



Mire a budai helytartótanács részéről a következő leirat intéztetett a tanácshoz :

Másolat.

17350.

Prudentes ac Circumspecti

Nobis honorandi !

Majestati Suae Ssermae introporrectam Gremialium quorumdam incolarum super eo Instantiam: ut Suburbium Pestiense ante Portam Kecskemethiensem, ab altissimo Nomine Regio pro perenni rerum memoria, Suburbium Francisci vocetur; civico huic Magistratui pro depromenda opinione communicari. Datum ex Consilio Regio L. Hungarico Budae die Decima Quarta Augusti Anno Millesimo Septingentesimo Nonagesimo Secundo celebrato.

Eorundem

Benevoli

Comes Carolus Zichy m. p.

Civitati Pestiensi

Ad. Kel m. p.

Erre a tanács a következő felterjesztést tette:

Másolat.

Excelso Consilio Regio Loctli Hgco.

Serenissime Ltt.

Circa isthic humillime readvolutam per quosdam gremiales Incolas in eo Suae Matti Ssmae porrectam Instantiam, ut Suburbium ante portam Kecskemethiensem situm, ab altissimo nomine Regio pro perenni rerum memoria dehinc Francisci cttas vocetur, nobis sub 14<sup>a</sup> Aug. a. C. N. 17350 pro danda eatenus opinione benigno gratiose communicam eandem in eo humillime depromimus.

Sub nomine Theresianae, Josephinae et Leopoldinae  
Cittis Suburbii isthic jam exstantibus, hacque praedesignata  
Parte Cittis nullo adhuc speciali nomine insignata Cittas  
isthaec peculiari sibi gr̄atiae ducet, si Sua Majestas Ssma a  
nomine suo pro perenni memoria Partem hanc cittis de-  
hinc Francisci citem compellari benignissime admittere di-  
gnata fuerit. Quod dum humillime referimus, Benignitati et  
altis gratiis commendati omni cum Veneratione manemus  
Celsitudinis Vestrae Regiae  
et Excelsi Consilii Locttis

Regii

Pesthini 22<sup>a</sup> 7<sup>bris</sup> 1792.

humillimi servi:

Michael Kregar Consul

Cap. Jos. Kögl

Fran. Heussel

Ant. Paschgall

Jos. Sarlaj

Joann. Muskatirovics

Math. Vittmoster Cittis capit

Jos. Domolles

Senatores.

Az alattvalói hódolattal kért engedélyt a követ-  
kező leirat hozta:

Másolat. 27349.

Prudentes ac Circumspecti,

Nobis honorandi!

Ut sincera Vota, Civium Pestiensium, qui in perenne  
monumentum suburbium suum, quod ante portam Kecske-  
metiensem incolunt, altmo Mattis Suae Ssmae nomine  
insigniri desiderarunt, adimpleantur.



Eadem Sua Majestas Ssma petito supplicantium benignum suum assensum praebere, et simul clementer mandare dignata est, ut Recurrentibus altissima sua Complacentia significetur.

Quod ipsum erga factam horsum dd 22 Septembr. a. c. N. 2877 eatenus Repraesentationem; intimandum habet Civico huic Magistratui Consilium hoc Regium Lottle. Datum ex Consilio Regio Lottli Hungarico, Budae die quarta Decembris, Anno Millesimo Septingentesimo, Nonagesimo secundo celebrato.

Eorundem

Benevoli:

Leopoldus Palatinus m. p.

Franciscus Skerlecz m. p.

Citti Pestiensi.

Josephus Stettner m. p.

A Ferenczvárosban létező nagyobbszerű, első, tehát legrégibb kőház a II. József császár idejéből (1787) származó tábori kórház lehet, mely akkor a rákosi futóhomok közepette állott. Nem szenved kétséget, hogy az adómentességi kedvezményt leginkább vidékiek vették igénybe. S hogy aránylag igen rövid idő alatt sűrűn épülhettek a házikók, onnan következtethető: mert Rupp szerint 1793. évben a soroksári utczában már elemi iskolák jöttek létre.

Fellner János bognármester és ferenczvárosi lakos telket ajándékozott 1795-ben a templom és a plebánia részére, mely adományozását 1798. évi jan. 11-én bekövetkezett halála előtt végrendeletileg is megerősítette. Ez időtől kezdve, mint azt a fővárosi levéltár igazolja, a tanács gyakran vala kénytelen

az építendő templom kérdésével foglalkozni. Az 1808. évben életbelépett szépitési bizottságnak is egyik programpontját képezte. De azért e jámbor óhaj sokáig óhaj maradt, daczára annak, hogy már 1814. évben 506 ház állt e külvárosban.

1820. évi márczius 20-án Fellner Bencze akkori polgármester jelentést tesz, mily módon volna a mostani Kinizsi-utczából a Malom-utczába új utcza nyitható. Ez alkalommal Kasth Lipót 150 □<sup>o</sup> nagyságú telkeért 300 frtot követel, de ebből 150 frtot az építendő templom építési alapjához ajánl fel, mit a tanács nemcsak köszönettel fogad, hanem ezt egyuttal a m. k. helytartótanácsnak és a megyés püspöknek, t. i. az esztergomi érsek-primásnak is bejelenti.

Nagyobb lendületet nyert ezen ügy Schiek Mária Katalinnak 1821. évben bekövetkezett halála által, ki összes vagyonát az építendő templomnak hagyományozta. A község hálaérzettől áthatottan következő feliratu márványkeresztel örökitette meg később a templom felépülte után a jobblétre szenderültnek emlékét:

D. M. S.

Hier am Ziele des menschlichen Lebens ruhet sanft, in stillen Todesschlummer die edle Jungfrau Maria Catharina v. Schikh Ihr unbefleckter Wandel war ein Muster christlicher Tugenden und Thaten; das letzte Beyspiel wird Ihren Namen vor vielen verewigen; indem Sie um den Bau der ersten Kirche in der Franzstadt zu fördern, der dasigen Gemeinde ihr ganzes Vermögen als Erbschaft überliesz.

+



## Dem Andenken

Ihrer unvergesslichen Wohlthäterin widmete dieses Denkmahl die Franzstädter Gemeinde im Jahr 1821.

+ +

Die Verblichene starb  
den 18-ten Juni 1821

im

84. Jahre ihres frommen Lebens.

+ + +

De a ferenczvárosi lakosság még 1820. évben egy nyilatkozatot terjesztett be a tanácshoz egy ideiglenes templom építése, és egyéb ezzel összeköttetésben levő tárgyakra vonatkozólag. Ezen ügynek szorgalmazására az erélyességéről ismeretes Boráros János tanácsnok vállalkozott. Az előkérdések hosszabb tárgyalást igényelvén, végre 1822. márcz. 21-én a tanács elé került Rudnay Sándor érsek-primásnak felelete, melyből kitűnt, hogy a templomépitésnek szüksége fenforog, mit a közben meghallgatott belvárosi plebános Feichtinger Domonkos is elismer, de a 3500 léleknek kihatásaért kártalanítást kér.

Rudnay esztergomi érsek 1822. évi május 20-ika óta Pesten canonica visitatiót tart. Nevezett megyés főpap az összes harangok zúgása és taraczkozás közt a belvárosi plebánia-templomba vezetve, végzett csendes sz. mise után, mindenekelőtt a templomot, a plebániát, a magyar és német iskolát vette szemügyre. Nyomban utána megtekinté a volt sóházban létezett kápolnát és a soroksári utczában

fekvő azon telket, mely az építendő új templomnak vala szánva. Junius 5-én elnökölt a plebániák szabályozása ügyében a városházán tartott ülésen, melyen a tanács tagjain kívül választott polgárok is résztvettek.

A m. k. helytartótanács pedig kieszközlé ö feliségének az apostoli királynak legmagasabb helybenhagyását az esztergomi érsek és Pestvárosa kegyurasága közt vegyes ülésben elfogadott azon megállapításokra nézve, melyek a plebániák új beosztására, az iskolák és illetékek szabályozására vonatkoznak.

E tárgyra vonatkozólag a »Vereinigte Ofner-Pester Zeitung« Nr. 84, 1822. okt. 20-áról szóról szóra ezeket mondja:

Es war im Jahre 1792, wo der untere Theil dieser königl. Freystadt der bis da hin zur inneren Stadt gerechnet war, wegen seiner zunehmenden Ausdehnung und Bevölkerung für eine besondere Vorstadt erklärt, und nach dem glorreichen Namen Sr. k. k. Majestät unseres allergnädigsten Landesvaters »Franzstadt« benannt ward. Schon damals äusserten die dortigen Einwohner das fromme Verlangen, zugleich ihre eigene Kirche zu haben; aber es blieb dem hohen Verdienste Sr. fürstlichen Gnaden, des Herrn Fürsten Primas Alexanders de Rudna et Divék-Ujfalú aufbehalten, bei Gelegenheit von Hochdesselben canonischen Kirchen-Visitation am unvergesslichen 21. Mai d. J. jenen frommen lebendigen Wunsch der Gemeinde, durch oberhirtlich eindringliche Aneiferung ihrer Vorsteher dergestalt in Thätigkeit zu setzen, dass sogleich am obigen denkwürdigen Tage Hand ans Werk gelegt ward, und wo damals



noch Grasboden war, jetzt durch grenzenlosen Eifer des löbl. Stadtmagistrates, namentlich des hiezu als Commissär beauftragten Herrn Magistrats-Rathes Stephan von Ságody, dann der H. H. Gemeinde-Vorsteher der ehrsamten Gemeinde selbst, und vieler Gutthäter eine vollendete Kirche dasteht.

Ezekből kiténik, hogy a most már lerombolt ideiglenes templom négy hónap alatt épült. Felszenteltetett Kollár István tribuniczi püspök által 1822. évi okt. 12-én.

Rá következő napon, okt. 13-án, vasárnapon tartatott itt az első nyilvános isteni tisztelet. Az első szónoklatot az akkori lipótvárosi plebános Simoncsics Ignác tartotta, még pedig tót nyelven; de hozzátehetem, hogy ez volt egyuttal e templomban az utolsó tót prédikáció is; mert a ferenczrendiek átvevén csere utján a belvárosi részért a ferenczvárosi új plebániát, e szerzetesek 1822. évi nov. 1-eje óta maig, Bach korszakát sem véve ki, minden ünnep- és vasárnapon magyar és német szónoklatokat tartottak és tartanak jelenleg is. A 2-ik szónoklat magyar nyelven mondatott Viszhofer József Buda-várbeli plebános által.

A Kollár püspök által intonált Veni sancte után Schönbach József józsefvárosi plebános német nyelven hirdette az Isten ígését.

E templom építése körül nagy érdemeket szerzett magának Szoltis Béla akkori bírója e külvárosnak, ki már 1819. évben egy hatodfél mázsás harangot öntett saját költségén; az ő példáját mások is követték, mint az az alább következő harang-felirásokból kiténik:

Hanc Campanam Curavit Fudi  
 D. Adalbertus Soltis Tunc Temporis  
 Judex Suburbii Francisci L. R.  
 Civitatis Pesth. Die XXVIII. Augusti  
 Anni 1819.

Fudit Henricus Eberhard Pesthini 1819.  
 Súlya 540 font.

Hanc Campanam Curavit Fudi  
 D. Joannes Baptista Schrantz  
 Tunc Temporis Juratus Suburbii  
 Francisci L. R. Civitatis  
 Pest. Die XXVIII. Augusti Anni 1819.

Súlya 313 font.

Hanc Campanam Curavit Fudi  
 D. Marcus Vagner Tunc Temporis  
 Juratus Suburbii Francisci  
 L. R. Civitatis Pest. Die XXVIII.  
 Augusti Anni 1819.

Súlya 2 mázsa.

Végre a 85 fontnyi lélekharang következő felirattal birt:

Hanc Campanam Curavit Fudi D.  
 Stephanus Marossa Eotum Chirurgus Suburbii Francisci L. R.  
 Civitatis Pesthini Die XXVIII. Augusti  
 Anni 1819.

A harangláb Sturm János és neje Anna költségén  
 készült.

De voltak a régi templomnak még más jötevői is;  
 így Nachtigall Jakab sütőmester szentségmutatót,  
 áldoztató és misekelyhet ajándékozott. Pauer Gáspár  
 molnármester teljes egyházi diszruhával kedveskedett.  
 Mayer József kordovánosmester misemondó ruhát  
 áldozott. Az öreg oltár költségeit Schlechta Jakab





szappanosmester viselte. A főoltárképet Mendl Antal választott polgár festette. Vizer János kosárkötőmester állította fel a hat változatú orgonát. Varga János kordovánosmester mennyezetet csináltatott. A szószéket Szoltis Béla bíró, a keresztkutát pedig egy magát megnevezni nem akaró özvegy készítette. Rottenbiller Fülöp halászmester 1823. évben, a molnárok czéhe pedig 1825. évben állítottak fel mellékoltárt.

Óra csak 1832. évben alkalmaztatott a toronyra. Köztudomásu dolog, hogy az 1838. évi árviz mily roppant csapás volt Pest városára nézve. 4254 ház közül csak 1146 maradt épen, 827 kisebb-nagyobb sérülést szenvedett, 2281 egészen ledőlt. Legtöbbet mégis a Ferenczváros szenvedett: 529 háza közül csak 19 maradt sérületlenül, 72 megrongáltatott, 438 pedig bedőlt. (Albach J.) A ferenczvárosi templomban 8' magasságra állt a víz. Az oltárok és szószék megsemmisültek. A templom falai süppedést mutattak kifelé, ez okból hatalmas támpillérekkel láttattak el. Május havában a tanács a templomot restauráltatta. Sokat adományoztak akkor a templomnak Pecz, Neumayer és Rumbach családok.

1849. évben kiraboltatott a templom éjnek idején. A sekrestye ajtaján betörő gonosztevők az összes egyházi edényektől és ruháktól fosztották meg az amugy is szegény templomot.

Bajos lenne az összes jótevőket itt megnevezni, de kedves kötelességet teljesítek, midőn a piéb. hivatalbeli feljegyzések nyomán a következő nagyobb jótevők neveit ide igtatom:

Kempski szül. Steigenberger Anna, Karácsonyi szül. Verzár Mária, Sennyei báróné, Feith Magdolna, Kreiner Julianna, Birly Luiza, Taninger Mária, Oelhofer Henrik, Schmidtlechner György, Frank Jakab, Prückler Ignáczné, Fischer Gyula, Maywald Jánosné, Jerney Anna, Perschné, Wind Mihályné, Berán Józsefné, Szager, Butz Ferencz, Lee Anna, Mayer György, Hirsch Mihály, Birkl János, Dobrik Borbála, Maywald Julia, Lipp Tódorné, Schickingner József, Brehovszky Anna, Faldum Eleonora.

1865. évi ápril 19. napján életbiztonsági szempontból a régi templom bezáratván, ideiglenes isteni tisztelet tartására a bakáctéri iskolának két helyisége lön berendezve. De most már itt volt az idő komolyan a templomépitéssel foglalkozni. Az érző ember meg tudja érteni, miben találja magyarázatát az, hogy a korosabbak közül akárhányan siratták a világi használatra berendezett régi templomot. Fájdalmat okoz az mindig, midőn az érző szívnek legfinomabb szálai tépetnek el erőszakkal. A jámborok e templomban lettek megkeresztelve, itt csepegtettek a vallásnak magasztos tanai sziveikbe, itt végezték el az első sz. gyónást és áldozást, itt keresett és talált vigasztalást a megtért bűnös, az özvegy és az árva, ide fordult lelki enyhülésért a szerencsétlen, a kételkedő és ügyefogyott, hitében itt erősített meg a zsenge, itt köttetett a házassági frigy, és a házastársak őszinte vonzódásainak zálogai is itt avattattak fel az egyház tagjai közé. Mások anyagi áldozatokkal járultak e templom feldiszi-téséhez.



A végelgyengüléssel küzködő jó dédanyához volt e templom hasonlítható: kiről, bár a rokonok jól tudják, hogy mától holnapra az élete, tehát hogy minden órában átszenderülhet a túlvilágba, mégis midőn halála bekövetkezik, mert szeretett és kegyelt egyén vala, őszinte könyüket csal mindazoknak szemeibe, kik közelebbről ismerték.

1866-ban Pestvárosának közgyűlése e templom építésére 50 ezer frtot szavazott meg 5000 forintos részletekben tíz évre.

48 ezer felhasználható tőkével maga a templom pénztára is rendelkezett.

Lelke és mozgató ereje ezen ügynek néhai Rottenbiller Lipót, az akkori polgármester vala.

Sz. kir. Pestváros közönsége 1867. évi július 24-én következő tagokból álló templomépítő bizottságot nevezett ki: Hamza Máté tanácsnok elnök, Wimmer Antal, Strohmayr Ferencz, Kopp József, Sujánszky Antal prépost, Kozmovszky Antal, Piszatory Mátyás, Fauzer Ferencz, Jordán Károly, Auspitz Robert, Prokisch János, Liptay János, Burghardt Ferencz tudor, Kempsey J., Strobentz Alajos, Kurtz Vilmos h. lelkész. Kocsis Mátyás, Dank Agápguárdián, Kehrer Ferencz, Birly Ferencz, Locher Mihály, Marschall Jakab, Obrovsky János, Wachtelschneider József, Bottlik Károly, Petriny Tamás, Frank Jakab, Freiszleder Nándor, Prückler János, Jécsi Károly és Schneider József.

Az irányadó elvek megbeszélése alkalmával kitűnt, hogy Rottenbiller nemcsak templomot, hanem díszes templomot óhajtott. Azon kérdésre: hogyan

vél egy díszes templomot létesíthetőnek 100,000 frttal, midőn Pesten magánházak is száz **ezrek** be kerülnek? így felelt: egyelőre a megkezdéshez a rendelkezésre álló összeg elégséges; a szükség és további költségeket a pesti patronus ezentul sem fogja megtagadni; a díszesebb kiállításra pedig nem lesz hiány jötevekben. Ezer forintot — ugymond — magam is felajánlok. Be is váltotta szavát.

Legelső, még pedig önkéntes jötevője e templomnak mostani bitoros érsek főpásztorunk mint győri megyés püspök volt, ki a gyűjtés megkezdése előtt Sujánszky Antal prépost plebános asztalánál (1866. február 12-én) egy mellékoltár felállíttatására vállalkozott. Két héttel később (február 26-án) nyujtottuk be Ő Felségéhez Erzsébet cs. és királynéhoz szóló folyamodványunkat azon hódolatteljes kérelemmel, kegyeskednék ezen építendő templomnál a legmagasb védnökséget elfogadni.

A számos tagu küldöttséget Bécsben fogadá Erzsébet cs. és királyné Ő Felsége. Vezetőnk Sujánszky Antal prépost mint kerületi esperes vala, ki oly sikerült magyar alkalmi beszédet intézett Ő Felségéhez, mint minőt tőle vártunk. Az összes tagokat Rottenbiller Lipót mutatta be. Ő Felsége egyenkint valamennyi taghoz néhány kérdést volt kegyes intézni, természetesen magyarul. A félkörben álló negyedik, kinek nevét elhallgatom (mert még most is él), nem csekély zavarunkra a hozzá intézett magyar kérdésre így felelt németül: »Eure Majestät! Ich habe ein ungarisches Herz, aber eine deutsche Zunge!«



Alighogy kiértünk a királyi lakból, hozzám fordul Rottenbiller és azt mondja: »Most oly nevet tűzhetünk zászlónkra, mely elől megnyilik minden ajtó és minden erszény! A végeredmény fényes lesz!« Amint látjuk, nem csalódott! De ő gyakorlatilag akarván meggyőzni a Bécsben járó küldöttséget Erzsébet cs. és királyné Ő Felsege nevének varázshatásáról, néhány taggal látogatást tett Drasche Henrik lovagnál, és a dúsgazdag pesti háztulajdonos 100,000 legjobb minőségű téglát szállíttatott saját költségén az építési helyre. Utóbb aláírási ívek lettek kibocsátva, melyek szép eredménnyel érkeztek vissza. Sokat ígérőnek mutatkozott a Sennyei Pál báróné elnöklete alatt 12 magasrangu hölgyből alakított hölgybizottságnak az egész országra kiterjedő működése, mely azonban csak rövid életű volt: mert férje megszűnván tavernikus lenni, azzal együtt külföldre utazott. E gyűjtésből származott azon 4000 forint is, mely a báróné beleegyezése folytán 1878. évben a harangok öntésére lett felhasználva. Az igazságnak megfelelőleg ki kell emelnem azt is, hogy más vallásuk is istápolták ügyünket. Az első kő, mely az építési helyre szállíttatott (30 köb öl), Rumpelles János protestáns vallásu polgártársunktól származott.

1866. évben dönteni kellett a tervek felett. Kettő lett bemutatva, egy román és egy góth izlésű. Az előbbi Ybl Miklós, az utóbbi Steindl Imre építésztől származott. S jóllehet a góth építészet még inkább felel meg a vallásos ihlettség égbetörekvési magasztosságának, mégis költségi szempontból a román mellett nyilatkozott a templomépítési bizottság, s ezt

fogadta el a tanács is. A jövő évben megkezdendő építéshez a szükséges előmunkálatok még ez évben foganatosítottak; mint például az építő helynek bekerítése, a régi templomnak átalakítása rajzteremmé stb. Mindezen munkákat Wagner János építőmester vállalta magára. A beérkezett összes ajánlatok közt az övé volt a legolcsóbb (1400 ft). S azon perczben, midőn már határozatba ment az építő bizottság részéről, hogy az ő ajánlata fog a tanácsnak elfogadás végett javaslatba hozatni, megjelenik személyesen, és kijelenti: miután ő is háztulajdonos a Ferenczvárosban, elenged az építő alap növelésére 400 frtot, és elkészíteti az összes munkákat 1000 frtéért. Nem hagyhatom érintetlenül, hogy az elfelejtett, és előre nem látott külön munkák fejében sem kért kártalanítást.

Az alap ásása 1867. évi márczius 9. napján ünnepélyességgel lőn Rottenbiller Lipót által megkezdve. Az építő bizottságnak összes tagjain kívül jelen volt sok pesti polgár és feltűnő nagy számmal ferenczvárosi lakók. A jelenvoltak közül mindannyian kiemeltünk néhány ásóra való földet, a nőket és gyermekeket sem véve ki. Az alapépítésnél, — mely nyilvános árlejtés útján adatott ki — Wagner János építőmester volt a vállalkozó. Az egész templom vastag agyagrétegen áll, mely alatt néhány meternyi vastagságu kavicsréteg terül el. Ujtelepi kőből épült az alap, a legelső kő a hajónak keleti főfal alapjában rakatott le márczius 21-ik napján.

A toronynál meggyült a bajunk. Ybl az építész és Wagner a vállalkozó építőmester az erős agyag-



alapot jónak állította, a városi főmérnök a torony-  
nál betonizálást ajánlott és szakértők által óhajtotta  
a kérdést eldöntetni. A tanács elrendelte az alapnak  
szakértők általi megvizsgálását. Néhai Alkér Antal  
tanácsnok elnöklete alatt megjelenvén a helyszínén  
négy szakértő, kettő mellette, kettő ellene nyilat-  
kozott. Ezen huza-vona közt két hónapig üresen  
tátongott a torony alapja, kivéve, hogy nagyobb  
esőzések alkalmával tócsát képezett, mi által ked-  
vencz mulatozási helyül szolgált a gyermekseregnek.  
Ezen izetlenséggel kapcsolatos váratlan szünetelés  
egy heroikus elhatározásra készítette a vállalkozót.  
Ő ugyanis május 18-án reggeli negyedfél órakor meg-  
jelenik 40 kömívessel és a megfelelő napszámosok-  
kal, és kiépíti néhány óra alatt a torony alapjának  
csaknem felét. Az ellenőr kötelességszerűen hivatalos  
jelentést tesz ezen önkéntes eljárás miatt, rövid idő  
mulva megjelenik egy bizottság, mely a torony ala-  
pozásának folytatását »további hatósági intéz-  
kedésig« rögtön beszünteté.

Utóbb a torony alapjához kívülről egy ölnyi  
vastagságu fal ragasztatott. S így kikerültük a beto-  
nizálást, megtakarítottunk 10,000 forintot, a torony  
áll, el van látva harangokkal is, alapja rendületlen:  
tehát az építész nem csalódott, hogy az alap jó.

Élénkebb eszmeeserére szolgáltatott alkalmat a  
templomépitő bizottságban az elnöklő Hamza Máté  
tanácsnok által feltett ezen kérdés: építtessék-e alsó  
templom is (katakomba) vagy nem? Az igennel fele-  
lőknek vezére Rottenbiller Lipót vala. E sorok írója  
gazdálkodási szempontból elejtetni óhajtotta a kata-

komba kérdését, de kisebbségben maradt; utóbb behozatván a közös iskolák, örvendett, hogy volt helyisége, a hol az isteni tiszteletet zavar nélkül meg lehetett tartani.

A föld- és alapépítkezési munkálatoknak 32,835 frt 13 krnyi kikiáltási árából 5% engedmény éretett el.

Nagyobb nehézséggel állt szemben a templom-építő bizottság 1868. évben. A templom pénztárából átvett összeg kötvényekből állt. A tőke szegényebb sorsuaknál levén elhelyezve, egyszerre be nem volt hajtható. Az ötezer frtnyi városi segélyezés szintén nem volt csalogató a vállalkozókra. De még ha rendelkezésre állt volna az egész összeg is, igen közel fekvő okoknál fogva mégsem találhattunk volna vállalkozót: minthogy a 175 ezer frtban előirányzott építkezés még mindig 77 ezer frtnyi hiányt mutatott. Ily körülmények közt nem maradt más hátra, mint nyújtózkodni, a meddig a takaró ér, és házilag építeni. Előre láttuk és nem is csalódtunk, hogy a házilagos építkezés mindenképen előnyére lesz e templomnak, az előirányzott összegnek kivételével: mert minél tovább tart valamely építkezés, annál többbe kerül. Ha sikerült volna, mint szándékolva volt, 5 év alatt befejezni az építést, egyszeri állvány elég leendett; így kétszer kellett erre is költenünk. Ellenőr, pallér, fűtés, világítás stb. természetesen 5 év alatt szintén sokkal kevesebbe kerül mint 13 éven át.

Fáradságot nem ismerő elnökünk Hamza Máté tanácsnok a gyűjtések felkarolására buzdítván a



polgárságot, jó alkalommal a gyűjtésre vonatkozó néhány elvi határozatról akarok itt megemlékezni.

Mindenekelőtt kimondatott az, hogy padok eladása által az építési alap nem növelendő: mert kath. templomban a gazdag mellett kell, hogy a szegény is helyet foglalhasson. 2-szor, hogy azok, kik a gyűjtőíveken 5 évre kötelezik magukat bizonyos évi összegnek lefizetésére, azon esetre, ha közben mostohább anyagi viszonyok közé kerülnének, vagy meghalnának, tehát fizetni nem bírának, esetleg nem akarnának, hogy e miatt ők, vagy örököseik perrel meg nem támadtának. 3-szor, hogy per alatt álló követelések, de különösen kocsmai adóságok el nem fogadhatók. Daczára ennek mégis megkínáltattunk legalább 30 ezer frtnyi ily természetű követeléssel. Végre 4-szer kimondatott, hogy az építéshez szükséges emelőgépeket, csigákat, sőt deszkákat is csak azon esetre fogjuk beszerezni, ha kölcsönképen nem juthatnánk hozzájuk. Állványfára, amint az másképp nem is gondolható, eleget költöttünk, de a jelzett gépekre egy krajczárt sem; mert a Gschwindt, Röck és Gregersen gyártulajdonosok, szintugy a lipótvárosi templom és vízvezeték részéről mindenkor bőven el voltunk látva a szükségelt gépekkel. Deszkákat Gotgeb, néhai Buzzi és Kéler, valamint Wind építőmesterek bocsátottak 200—1000 darabig díjtalanul rendelkezésünkre.

1870. évben ugyan folytattatott az építés, de többet költöttünk előre nem látott munkákra, mint szorosán véve az építkezésre.

A koronázás óta a város óriási módon növekvén, az elemi osztályok száma folytonos szaporodásnak örvendett, az egyes osztályok zsúfolásig teltek meg. Ily körülmények közt természetesnek találtam, hogy magán uton figyelmeztettem arra, iparkodnám az isteni tisztelet tartására lefoglalt két helyiséget lehetőleg rövid idő alatt kiüríteni.

A tanács elrendelte, hogy a katakomba fölé ideiglenes tető alkalmaztassék s isteni tisztelet tartására berendeztessék. S 1870. évi október 9-ikén avattatott fel Ráth József apát-esperes által s azóta tartatik itt a plebániai isteni szolgálat. Nyirkossága és nedvessége miatt egészségtelen, s hogy e miatt sokat szenvedtek az egyházi öltönyök, az igen természetes. Lotz Károly magyar művész egy freskóképet festett az oltár fölé (sz. Erzsébetet): de ez, a nedvesség áthatolván a falon, az óvintézkedések daczára, három év alatt tökéletesen megsemmisült. Az egész földalatti templomot 22 oszlop tartja, melyek román izlésű koczka-fejezetekkel ékeskednek, ezeket Ditman szobrász faragta ki, míg a festés Teichert munkája. A nedvességnek rombolásait a cementvakolat sem volt képes megakadályoztatni. Mindamellettt egészben véve jó benyomást gyakorol a szemlélőre. 51 légszeszláng által igen jól kivilágítható. Valahányszor sűrűn megtelik, lefolyik a falakról az izzadság.

Az előre nem látott kiadások közé a katakomba betetőzése és berendezése tartozik. Szintugy nem lehetett 1866. évben előre látni, hogy az építési



anyag és munkabér oly mesés magas árakra fog felszökni, mint azt néhány év múlva tapasztaltuk.

1871. évben még folytattuk az építést, de a be nem vallott bátortalanságnak bizonyos nemével: mert a sok pénzt felemésztő tornyot egészen elhanyagoltuk. Fel lett állítva a legjobb minőségű sós-kúti kőből 8 oszlop, mely hivatva volt, hogy sokat ne mondjak, évszázadokkal daczolni és az egész középhajónak terhét hordani!

Az északi mellékhajó oldalán eléretett a párkányzat.

1872—1874. évi július 13-áig, tehát harmadfél éven át, pénzhiány miatt szünetelt az építés. Ezalatt (1873.) ment végbe a testvér-városok egyesítése egy fővárossá, de ezt ugyanez évben megelőzte az azóta is érezhető közgazdasági és pénzügyi válság.

Amaz emelte, emez lelohasztotta reményünket!

Az érintett harmadfél évi szünetelés a ferenczvárosi templom építésére nézve felette szomorú volt. A tetőzet nélküli épület és az azt környező állványok romlásnak és pusztulásnak indultak. Az elkorhadt szálfák kidőltek. A falak tetején és a templom hajójában sűrű fű közt bokrok tenyésztek.

Szívünk vérzett, lelkünk fájt, de segíteni nem tudtunk!

1874. évi május hó 7-én a templom-építő bizottság a főváros tanácsához kérvényt nyújtott be, melyben a félbenhagyott templom-építés megvizsgálását s annak alapján az építés folytatását kérte.

Ezen kérvény és a fővárosi tanács utasítása folytán, a középítési bizottmány 1874. évi május hó 18-án az épületet úgy egészen mint egyes részeiben figyelmesen megvizsgálta és azt találta, hogy mindenütt romlás és pusztulás jelei mutatkoznak; az állványok a folytonos esőzések és havazások következtében átnedvesedtek, a fa alkatrészek megrothadtak úgy, hogy igen rövid idő múlva nemcsak hasznavehetlenné fognak válni, hanem fenyeget a veszély, hogy a nagy szél azokat helyeikből kifordítja.

Maga az épület is tetőzet nélkül, illetén földetlen s védtelen állapotban víztartóul szolgált; az alap, oldalfalak és oszlopokba behatolt víz következtében a fagy egész sor téglákat kifeszített. Az épület hátsó részén, hol a földalatti helyiség van, az eső felfogására ideiglenes védtető volt alkalmazva, de ezen tető is már annyira elkorhadt, hogy a földalatti helyiség boltozata, hol ideiglenesen az isteni tisztelet megtartatott, teljesen átnedvesedett. Ez volt képe a ferenczvárosi templomépitésnek 1874. év kezdetén!

A középítési bizottmány javaslata ennél fogva oda irányult, miszerint ezen állapoton haladéktalanul segíteni kell, mert különben az építkezésre eddig fordított mintegy 150 ezer frt teljesen kárba vész s egy egész városrész tekintélyes számú katolikus lakossága maradna bizonytalan időre vallási gyakorlásra szánt helyiség nélkül.

A tanács, illetve a fővárosi törvényhatóság bizottsági közgyűlése a középítési bizottmány javas-



latához képest a templom-építés folytatását elrendelte, s miután a templom-épületnek tető alá hozatala 76 ezer frtnyi költséggel lőn előirányozva, mely 76 ezer frtnyi költség fedezésére a templom-építési alap 26 ezer frt s Pestváros közgyűlése által megszavazott évenkénti 5000 forint, vagyis összesen 31 ezer frt szolgált, s így 45 ezer frt fedezetlen maradt; — ennél fogva a 76 ezer frtnyi költségből fedezetlenül levő 45 ezer frtnak fedezéséhez a közgyűlés az 1875. évi közköltség-előirányzat rovatára s a házi pénztár terhére 25 ezer frtot megszavazott.

Folyamodvány nyújtatott be az építő-bizottság részéről egyuttal a vallás- és közoktatásügyi m. k. ministernél is segélynyújtás végett a kath. vallásalaphól. Trefort Ágoston minister (1874. évi május 27. napján) látogatta meg — hogy saját szavaival éljek — Budapestnek legújabb romját! Tavaszy Endre akkori képviselőnk kíséretében.

A katakomba megtekintése után, a magas látogató a templom belsejét vette szemügyre, melynek talaját egész kiterjedésében moh és magas fű lepte el. Távozta előtt ígéretet tett, hogy telhetőleg segítségünkre lesz, s ugyanazért július 7-én 17713. sz. a. kelt leiratával megengedte, hogy a lipótvárosi bazilika építési alapja részére a vallásalaphól biztosított évi segélyből 20,000 frt a ferenczvárosi templomépítés befejezésére fordíttassék.

A tanács a templomépítéshez bizottsági tagokul a következőket nevezte ki: Békey Imre tanácsnok-elnök, Tavaszzy Endre, Gottgeb Antal, Höffler György, Nasztl Mór, Hirsch Mihály, Kiss Gyula, Kern Ferencz,

Locher Mihály, Kurtz Vilmos, Dobronyi János, Gregeresen Guilbrand, Humayer Károly, Prückler János és Böhm Alajos.

E bizottság Békey Imre tanácsnok elnökle alatt július 12. napján tartott ülésében megalakulván, alelnökké Nasztl Mórt, pénztárnokká Böhm Alajost választotta meg. Elég pénz állván rendelkezésre, az építkezés megifjodott erővel megindított, s ez évben még annyira haladt, hogy a templom falai részben közel a tetőzet magasságaig, részben teljesen a tetőzet magasságaig emeltettek.

1875. évben a templomépitési bizottmány elnöki tisztsége Kamermayer Károly fővárosi polgármester részéről Rupp Imre tanácsnokra bízott. Új elnökünk tapintatos és lankadást nem ismerő erélye által új kerékvágásba terelte ezen megfeneklett ügyet. Saját házának építését, — ha van, vagy ha lesz! — buzgóbb odaadással nem fogja szorgalmazhatni, sem nagyobb figyelemmel kísérhetni, mint ezen építkezést. Ő nemes büszkeségének tekintette a fővárosi kegyur részéről reá bízott e templomot egész odaadással úgy felépíteni, mint az tervezve volt. Öt évi fáradoalmas munkásságának eredményéül felépítve látjuk nemcsak a templomot, hanem tornyát is, pedig erről legvérmesebb reményeink közepette még álmodozni sem merésztünk. Ő vezette (1875. évi ápril 24. napján) Trefort Ágoston minsterhez a vallásalapból újabb istápolásért folyamodó küldöttséget. A minster két nappal utóbb ismét Tavaszky kíséretében megtekintvén az eddigi haladást, távozta előtt megalégedésének adott kifejezést, hozzáátéve



azt: »Vallásra mindnyájunknak szükségünk van: mert policájbottal nem lehet kormányozni.« Ő cs. és apostoli királyi Felségénél pedig kieszközölte, miszerint a ferenczvárosi templom építési költségeinek fedezésére a vallásalaphól újból 20 ezer frt legkegyelmesebben engedélyeztetett.

Ezen 20 ezer, valamint a fővárosi törvényhatósági bizottság részéről 1875. évre megszavazott 25 ezer frtnyi összegnek felhasználása mellett a templom-épület falazata 1875. évi július 5-éig minden oldalról a tetőzet magasságáig felemeltetett, mely napon a szokásos befejezési ünnepély is megtartott, ez évben a templom-épület tetővel láttatott el, valamint a fő- és két melléktorony a tetőzet magasságáig emeltetett.

A templom-építkezésnek 1876. évi nem csekély feladatát a toronynak 50 ezer frtban előirányzott teljes felemelése, valamint a templom boltozása és belső falainak bevakoltatása képezte. S ez sikerült is. Most a nyulánk toronyhoz szükségelt ács munkák, u. m. átgerendázás, kupulázó s egyéb összeállítási gerendák felállításának nagy szakavatottságot igénylő munkák kiadása vált szükségessé, mely ács munkálatok ugyanazon Gregersen G. vállalkozónak adtak ki, ki a templomtetőt készítette.

Megemlítendő, hogy a vakolattal összeköttetésben levő szobrászati munkálatok is teljesítették.

A falak vakolatának megvédése szempontjából első sorban ablakokról kellett gondoskodni. Rámáit kovácsolt vasból Jungfer Gyula készítette, ki egyúttal a díszkapu vasalásának ingyenes előállítására

volt szives ajánlkozni, azon feltétel alatt, ha (saját költségén) annak elszállítása a párisi műtárlatra megengedettetik. A fővárosnak e derék iparososa és polgára vaktában 600 frtra becsülte a vasalásnak költségeit, mely hallomás szerint 3000 frtjába került. Az üveges-munkákra Burger A., a mázoló-munkákra Fischer Frigyes ajánlatai fogadtattak el.

1877. évi ápril havában beállítottatott a középső hajónak 24 ablaka. A bádogos-munkák Zellerin czégre bizattak. A Schlick gyárában készült aranyozott vörösréz kereszt pedig május 8-án délután (esős időben) tüzetett fel roppant néptömeg jelenlétében a 33° magas toronyra.

Szeptember havának első napjaiban készen állt a nagy torony két melléktornyával együtt. Villámhárítóról nem feledkeztünk meg; sőt a kínálkozó jó alkalom miatt, levén kényelmes állvány hozzá, a tanács az óralapoknak beillesztését is megengedte. És hogy az építő bizottságnak éberségét semmi vád se érhesse, tűzkár ellen 5 évre biztosította a templom tetejét és a torony csúcsát 30 ezer forint erejéig magyar társaságnál.

De most már itt volt az idő, elodázhatlanul a harangok megrendelésével foglalkozni, hogy a templomkarzat kérdése, melyen át a harangok fel valának huzandók, végleges megoldást nyerhessen.

A kovácsolt vasból harangláb Schlick vasöntődjében rendeltetett meg. — A román izlésű díszítményekkel ékeskedő harangok öntésére nézve Walser Ferenczcel kötöttett szerződés. A feliratok szerkesz-



tése a ferenczvárosi hely. lelkészre bízott. S ezek a következőleg hangzanak:

## I.

XIII · Leo · Pápa · Kormányzása ·

I · Ferenc · József · Cs · És · Ap · Kir · Uralkodása ·

Erzsébet · Királyné · Védnöksége · Alatt ·

Midőn · Simor · János · Bib · Herc · Prim · Eszterg · Érsek · És ·

Trefort · Ágoston · M · K · Vall · És · Közokt · Ügyi · Min · Vala ·

Sennyey · Szül · Fiáth · Mária · Báróné · Gyűjtéséből ·

Ybl · Miklós · Építész · Rajza · Szerint ·

Szer · Sz · Ferenc · Tiszteletére · Felajánlva ·

Az · Üdvnek · MDCCLXXVIII · Évében ·

A · Mélységekből · Kiáltok · Uram · Hozzád ·

Hangja: D. Súlya 1562 kilogr.

## II.

Öntette ·

A · Fővárosi · Kegyur ·

Kamermayer · Károly · Polgármestersége · Alatt ·

Sz · Erzsébet · Tiszteletére ·

MDCCLXXVIII · Évben ·

Ma · Ha · Az · Ő · Szavát · Halljátok · Meg · Ne · Keményítsétek ·

Sziveiteket.

Hangja: F. Súlya 915 kilogr.

## III.

Midőn · Ráth · Károly · Fővár · Főpolgármester · És ·  
 Rupp · Imre · Tanácsn. · A · Templ. · Építő · Bizotts. · Elnöke ·  
 Vala · Kurtz · Vilmos · Lelkészkedése · Idejében ·  
 Egyes · Adakozásokból ·  
 A · Szeplőtelen · Szüz · Tiszteletére · Felajánlva ·  
 A · Megváltásnak · MDCCCLXXVIII · Évében.

Ime · Az · Ur · Szolgáló · Leánya · Legyen · Nekem · A · Te ·  
 Igéd · Szerint ·

Hangja : Fis : Súlya 761 kilogr.

## IV.

Felajánlották ·

Saját · Templomuknak ·

A · Budapest · Ferencvárosi · R · K · Hívek ·

Sz · István · Király · Dicsőítésére ·

Az · Üdvnek · MDCCCLXXVIII · Évében ·

Magasztaljátok · Az · Urat · Velem · És · Dicsőítsük · Az · Ő ·  
 Nevét · Egyetemben ·

Hangja : A. Súlya 469 kilogr.

## V.

Sz · József · Tiszteletére ·

A · Megváltásnak · MDCCCLXXVIII · Évében ·

Kegyeletes · Adományokból · Öntetve ·

Uram · Hallgasd · Meg · Imádságomat · És · Az · Én ·  
 Kiáltásom · Jusson · Hozzád ·

Hangja : D. Súlya 205 kilogr.



A lélek-harangnak ez a felirata:

Kezeidbe · Ajánlom · Lelkemet.

s ezt a vállalkozó ingyen öntötte. Öt harang volt szükséges arra, hogy dur és moll akkordban lehessen harangozni, a mint azt örvendetes vagy gyász alkalom megkívánja. Összes súlya a 6 harangnak 3990 kilogram, melyek 1878. évi június 8-ik napján, vagyis Ő felségeik koronázásának évfordulóján öntettek. Lélekemelő ünnepélylyel szentelte fel e harangokat Simor János bibornok-érsek 1878. évi októberhó 24. napján, a katakombában előbb csendes szent-miséét végezve, és kenetteljes magyar szent beszédet tartva a hívekhez.

A ferenczvárosi plebánia 1822. évi nov. 1-én alapított, illetve azóta adminisztrálják a ferenczrendi szerzetesek e plebániát, melyet cserekép belvárosi részökért vettek át. Azért e napnak előestéjén, t. i. október 31-én szólalt meg először Szt. Ferencz, az új harangok legnagyobbika, esti 7 órától 8-ig esti imára serkentve a híveket, mely hatalmas hangjával behatolt a legtávolabbi lakókhoz is, kik eddig lakásukon harangszót még soha sem hallottak. Talpon is volt akkor az egész Ferenczváros. Sokan örömben sirtak, mások imára kulcsolták össze kezeiket, köztük olyanok is, kikről azt gyanithatta volna az ember, hogy már nem is tudnak imázni. Hiába! A vallásos érzet olyan, mint a kert, melyet folytonosan ápolni kell, ha azt nem akarjuk, hogy elvaduljon.

1878. évben készültek el az összes tölgyfaajtók, ez évben fejeztetett be a szobrászati munka a nagy

oszlopfőkön, készült el a karzat, vezetett be a légszesz, és rakatott Depol vállalkozó által a terrazzo granito burkolat.

Annak megérítésével, hogy a főbejáratnál a szobrászati díszítmények még hiányzottak, kívülről a templomot késznek lehetett mondani. Hátra volt még a foktér (terrasse) kiépítése, a tér rendezése, és az egész belső felszerelés! A régi templom a támogatások daczára bedőléssel fenyegetvén, lebontása foganatosított, a keresztelésre szánt helyiségnek kivételével. Ez évben rendeltettek meg Thék András üzletében a keresztelési kápolnába és sekrestyébe szükséges butorok tömör tölgyfából.

Tavaszy Endre már 1877. évben azt indítványozta a templ. ép. bizottságban, hogy a felszentelés Ő Felsegeik 25 éves nászünnepek évfordulóján történjék. Ezen egyhangulag elfogadott indítványnak mikénti létesíthetése állandó jámbor óhaját képezte törekvésünknek.

Magvas, csiraképes, életrevaló eszme rejlett ezen indítványban, mely ha kikél és gyökeret ver, édes gyümölcsöt volt hivatva hozni, én mindamellet olyan ne nyulj hozzám-féle természetűnek tekintetem, melyet sem dobra ütni, sem elhanyagolni nem lett volna tanácsos. Óhajtottuk mindnyájan, hogy sikerüljön e szándékunk, de tudva azt, hogy nagy összegek befektetéséről van itt a szó, aggályaink nem valának alaptalanok. Pedig a solid iránytól a várakozás árán sem tértünk volna el. Az utókor méltán gyávasággal és törpeséggel vádolhatott volna minket, ha e templom nem azon irányban fejeztetik



be, mint amint 12 év előtt megkezdett. A gipsz nem drága, az aranyozás sem. Csillogó, szemkápráztató, de értéktelen surrogat díszítésekkel olcsóbban és czifrábban ki lett volna állítható a belső felszerelés, mint az eredetileg gondolva volt; de miután eddig minden a lehető legsolidabban készült, és minden téglá, kő, fa, vagy ércz valósággal az, amit mutat, és a minek látszik, a befejezéshez közeledve nem akartunk utánzásokkal, hogy ne mondjam, ámitásokkal zajt ütni. Csak a törpe kapkod a látszat után, s mi nem akartunk korunk e művére ily vádat háritani. A fővárosban eddig amugy sem levén kath. templom, mely arányossága, stilszerűsége és egyöntetősége által hatna az emberre; nincs templom, melybe emelt homlokkal lehetne a műértőt vezetni. Mi, a mindenséget bölcsen berendező teremtőnek imádásához méltó és a főváros műizléséről tanuskodó épülettel óhajtottuk gazdagítani a fővárost. De, hogy ez csak nagy anyagi áldozatok árán érhető el, azt őszintén be kell vallanunk.

Az irányadó férfiak a fővárosban a mai műveltségnek színvonalán állnak, kik a maradandóért, a szépért és jóért nemcsak buzgólkodnak, hanem a nagy közönséggel is meg tudták értetni azt, hogy a polgárok kulturális fokmérőjének egyik tényezőjét a monumentalis épületek képezik.

Hálás szívvel el kell ismernem, hogy a fővárosi tanács, a pénzügyi bizottság és a törvényhatósági bizottságnak közgyűlése a legnemesebb szándéktól vezéreltetve, távol minden szükkeblüségtől, az eddigi

nagy áldozatokhoz 1879. évre újból 25 ezer forintot szavazott meg; de tekintve azt, hogy monumentális épületről van szó, tekintve azt, hogy anyailag szeregett Felső Védnöknek neve fűződik ezen építkezéshez, s emiatt kell, hogy ezen épület korunk felfogásának jellegét viselje homlokán ugy egészben, mint egyes részeiben. S ezt annál inkább, miután a terv nem utánzás, nem másolat, hanem eredeti, még pedig magyar építészről származó eredeti terv. Oly terv, mely fölött némely mostani régész, ki az újat csak akkor látja szépnek, ha már régi, vagy ha az ő műve, vagy valamely réginé imitatioja, lehet, hogy pálczát fog törni egyes részei fölött, de a századok mulva születendő régészek hihetőleg másképp fognak itélni ezen magyar műemlékről.

Nem volt meg az oratoriumokhoz szükségelt, valamint a szentélyt a hajótól elválasztó vasrácsozat. Hiányzott az oltár egész felszerelésével, a gyertyatartók és a nélkülözhetlen örökfényű lámpa, hiányzott a szószék, a padok, az orgona és a szenteltvizek tartók, valamint a gyóntatószékek. Eltekintve attól, hogy az egész templom román izlésű polychromaticus díszítményekkel ki volna festendő, szerény óhajaink közé tartozott, hogy a felszenteléshez legalább a templomnak azon csekély része, a hol az oltár áll, ki volna festendő, későbbi időre halasztva a festés többi részét a mellékoltárokkal együtt. De minthogy a retable alakú, tehát egyszerű oltár nem tűr meg oltárképet, néhány freskókép az oltár megett falra mulhatlanul vala alkalmazandó. Mindez, és sok egyéb, mit meg sem akarok érinteni, a 25 ezer



frtnyi összegből ki nem kerülhetett; pedig a sekrestye és keresztelési kápolnai butorok is ezen rendelkezésre álló összegből valának kifizetendők.

Szabadabban lihegett és egy gondtól megmenekedett az építő-bizottság az esztergomi bíboros érseknek 5525 frtnyi hercegi adománya által, melyet a kilátásba helyezett mellékoltár helyett a ferenczvárosi templomban felállítandó főoltárra szánt. De én a f. é. april hó 24. napjára czélba vett felszentelhetési ünnepélyességnek reménységét még most sem mertem táplálni. Daczára annak, hogy Ráth Károly főpolgármester a közgyűlésnek elnöke és Kamermayer Károly polgármester, a fővárosi tanácsnak feje, Gerlóczy Károly I. alpolgármesterrel egyetemben nemcsak jóakarató indulattal viseltettek mindenkor ezen ügy iránt, hanem szóval és tettel hatalmas befolyásukat is latba vetették, hogy eredménye sikerdús legyen. De most egyszerre válponthoz értünk.

Királyi Pál orsz. képviselő és főv. bizottsági tag (1878. évi dec. 27-én) a fővárosi közgyűlésen következő indítványt terjeszté elő:

Másolat.

Alkotmányos monarchiában, hol a fennálló törvények le- és felfelé egyaránt érvényesek, hol az államhatalom alaptevézőjének érdek- és jogköre tiszteletben tartatik, ott a kaptat uralkodó és alattvaló közt a tartozó tisztelet mellett még a szeretet és ragaszkodás őszintesége teszi erőssé és szilárddá. Ily államban a király öröme a nép öröme, a király dicsősége az ország dicsősége, az ő házi boldogsága a nemzet minden családjának küszöbén visszhangra talál. Az újabb történetben alig találunk fejedelmet, ki ifjan s alig a gyermek-

évekből kilépve, válságosabb körülmények, fenyegetőbb veszélyek közt lépett volna egy nagy monarchia már-már ingadozó trónjára, mint jelenleg dicsőn uralkodó királyunk I. Ferencz József. — S csakis az akkori nagy rázkodások korszakával járt általános forrongás adhatja magyarázó okát annak, hogy az ifju fejedelmet a legmagasabb személye iránt táplált minden rokonszenv mellett is akkori tanácsosai merev környezetében a rideg s minden szabadság iránt érzéketlen kormányzat élén sem a bizalom melegségével, sem a szeretet bensőségével a nemzet nem kísérhető. És ime 1854. ápril 24-én Bécs falai alatt egy ünepiesen feldíszített gőzöst láttunk kikötni, hozva fedélzetén az ifju császár aráját, a bajor királyház legszebb hercegasszonyát, Erzsébetet. A jogai és nemzetiségében elnyomott Magyarország amaz érkező hajó lobogóinak élénk színeiben egy jobb és szebb jövőnek hajnalát vélte köszönhetni. Hiszen már első királyának is a bajor udvar küldte leghathatósabb támaszát Gizella hercegasszony személyében, kinek mint királynőnek segélyével a magyar nemzet életét mindenkorra megállapítja. Midőn Ő Felsége 3 évvel később felséges nejével fővárosunkat meglátogatá, ha a délczeg paripán lépdelő deli katona méltóságos magatartása nem fokozható is a fogadás melegségét, de egy tekintet az utána díszkoecin bevonuló ifju császárné alakjára, minden jelenvoltat a lelkesedés rajongó kitörésére ragadá. Az egybekeléskor keltett reménynek itt találkoztunk első vigasztaló mosolyával. És e remény nem csalt. Ezt néhány súlyos év lefolyása után tettek követék, melyek szerint a magyar nemzet alkotmányos jogainak teljes élvezetébe visszahelyeztetett, az alkotmány értelmében saját házában gazdának tétetvén, mely jogát jelenleg is háborítlanul gyakorolja. Tisztelt Közgyűlés! Élő tanui valánk a súlyos idők nagy eseményeinek; tudjuk, mennyit köszönhetünk az elért sikerből a véletlennek, mennyit tulajdonithatunk saját hazafiságunk és kitartásunknak; de tudjuk azt is, mely rész illeti meg ezen eredményből azon menyegzőt, mely 25 évvel ezelőtt a felséges uralkodó párt egyesíté. Nem tartozhatik ezen indokolás keskeny keretéhez felsorolni a fejedelmi nagy-



lelkőség és nemes tettek gyöngyfüzérét, melyek a fejedelmi pár életét hazánkra nézve áldásossá tették: ezt hálánk emléktáblájára röjök s átadjuk a történelemnek, hogy az utódok számára megőrizze; de azt meg kell említenem, hogy ama menyegzőnek a jövő ápril hóban a felséges uralkodó pár negyed százados jubileumát fogja ünnepelni. Es itt ismételnem: a király öröme a népnek öröme. Ő Felségeiknek a királynak és királynénak ezüstmenyegző-ünnepök a magyar nemzet számára kétszeresen ünnep s midön a főváros mint az ország első tagja kijelenti, hogy a felséges uralkodó pár ezen jubilaris ünnepében hódolatteljes tisztelettel részt kíván venni, ezzel nem csak az uralkodó dynastia iránt ad tiszteletének kifejezést, hanem azon szivből jövő vonzalmának és őszinte ragaszkodásának is, melyet az egész nemzet kivétel nélkül érez a legalkotmányosabb király és a fenkölt lelkületű királyné iránt. Az előrebocsátottak után alázatosan indítványozom: Méltóztassék a t. közgyűlés határozatilag kijelenteni, hogy a király és királyné Ő Felségeiknek jövő évi április hóban ünnepelendő jubileumában mint törvényhatóság részt venni kíván. Hogy mily alapon és mily mérvben lenne ezen határozat végrehajtandó, az ez iránti javaslattételre a főpolgármester ur elnöklete alatt mintegy 15 tagból álló bizottság küldessék ki azon utasítással, hogy ide vonatkozó jelentését végleges intézkedés végett a jövő január hó lefolyása alatt a közgyűlésnek előterjessze.

A közgyűlés Királyi Pál bizottsági tag urnak ezen indítványát kitorő éljenzéssel és egyhangú lelkesedéssel elfogadván, ahoz képest s határozatilag kijelenti, hogy király és királyné Ő Felségeiknek jövő évi április havában megtartandó ezüstmenyegzői jubileumában, mint törvényhatóság, részt venni kíván; egyszersmind az iránti javaslattételre, hogy mily módon és mily mérvben legyen e határozat végrehajtandó, Ráth Károly főpolgármester ur elnöklete alatt egy Kamermayer Károly polgármester, Gerlóczy Károly alpolgármester és Rupp Imre tanácsnok ur; továbbá Burián János, Busbach Péter, Haris Sándor, Havas Ignác, Házmán Ferenc,

Hoffmann Pál, Kármán Lajos, Kerntler Ferencz, Királyi Pál, br. Kochmeister Frigyes, Mendl István, Országh Sándor, Ráth József apát, Scheich Károly, Schweiger Márton, Steiger Gyula, Sztupa György, Tavaszy Endre, Toperczer János és Wahrmann Mór bizottsági tag urakból álló bizottmányt küld ki oly felhívással, hogy ide vonatkozó javaslatát a közgyűlésnek végleges intézkedés végett a jövő január hó folyamán előterjeszteni sziveskedjék. Miről a kiküldött bizottmány tagjai jegyzőkönyvi kivonaton értesítettnek. Kelt mint fent. Kun Gy. s. k., jegyző.

A fenti névsor tanuskodik arról, hogy a tapintatos elnökség tekintettel volt az egyes városrészekre, sőt vallásfelekezetekre is. Kétséget sem szenved, hogy e bizottságnak javaslatától függött e templomnak sorsa; mert ha felkarolja, biztosítva van minden a mi a felszenteléshez »mulhatlanul« szükséges; ellenkező esetben éveken át kellend lépésről lépésre a kitűzött célhoz közeledni. Örömtől dagadó kebellem és a hálának meleg érzetével vagyok szerencsés kijelenthetni, hogy e bizottság ügyünket nemcsak felkarolta, hanem előterjesztésében ezeket mondja a templomra vonatkozólag:

„A vallásos megünneplés központjául a ferenczvárosi templom felszentelését javasoljuk. — Ezen műnek alapköve ugyanis a koronázás évében tételt le, s maga az építkezés Ő Felsége a királyné legmagasabb védnöksége alatt folyt. A midőn tehát a műnek kezdete épen az uralkodó és nemzet közötti rendíthetlen ragaszkodás létrejötteinek idejére, annak külső befejezése pedig a felséges Védnökő ezüstmennyegzőjének évére esik: azt hiszszük, hogy a felszentelésnek a célbavett ünnepélyességek sorába



leendő felvétele helyes és indokolt volna. — Maga az épület külső díszénél fogva nemcsak az összes főv. egyházak közt a legelső, de az újabb monumentalis építmények közt is kiváló helyet foglal el.

A felszentelés szertartására a bibornok primás Ő Eminenciájának személyes pontificálását remélvén megnyerhetni, az épület művészi dísze az egyházi szertartás megragadó fényével párosuland, s így azt hiszszük, hogy ezen felszentelési actus a külső ünnepélyességeknek legragyogóbb, a vallásos megünneplésnek pedig leglélekemelőbb részét fogja képezni. «

A közgyűlés magáévá tevén a tanács által is egyhangulag pártolt előterjesztést, miután a m. k. belügyministerium részéről a jóváhagyás leérkezett, e bizottságba még Ybl Miklós, Thaisz Elek és Kurtz Vilmos lettek megválasztva. Nem levén veszteni való idő, a készen tartott tervek alapján megbízást nyertek a tanács részéről egyes művészek és szerződések kötettek az iparosokkal. Megkezdődött a sürgésforgás. Lázás sietséggel fogantba vétettek a ropant kiterjedésű munkák. Hangyaként hemzsegett a sok ember. Than Mór tizenegy freskóképnek és két olajfestvénynek elkészítésére vállalkozott, pedig még a kartonok is hiányoztak. Scholz Róbert a szentélynek, valamint az oratoriumok és sekrestyéknek, szintugy az előcsarnoknak román izlésű kifestését helyezte biztos kilátásba. Szász Gyula sóskuti kőből a bemenet fölötti csúcsra sz. Ferencz szobrát és két angyalt ígért kifaragni. Thék András a sekrestyebutorokat és templomi padokat készített el

okvetlenül. Jungfer Gyula a hiányzó díszes vas-rácszatok, a légszeszfelszerelések és egyéb kovácsolt vasbóli munkák előállítására vállalkozott. Az oltár és szószék karsti márványbóli elkészítésére Slavek Venczelt szoritja szerződése, de ez, miután az oltár a templomszentelésnél elmaradhatlan, birság terhe alatt köttetett meg vele. Egyéb szobrászati munkák Dittmannra és Feszler Leóra bizattak. A bronz öntvényekre Schlick czég állt rendelkezésünkre. A mázoló munkák Fischer Frigyesre bizattak. A foktér falának hossza 182 öl, ez házilag 9 nap alatt lett felépítve, s erre a fedőkőveket egy részvénytársulat szállítja, mig a kövező munkákat Reinisch Henrik végezte.

Helyén látom itt megemlíteni, hogy az építési bizottmány jegyzői tisztét következők viselték: Barna Zsigmond, Andreánszky Zsigmond, (jelenleg főv. tanácsnokok), Fenyvesy Arnold (jelenleg albiró a füleki kir. járásbiróságnál), dr. Nagy Lajos főv. tanácsjegyző, Kullmann Lajos (jelenleg V. ker. jegyző) és Kozáry László főv. tollnok.

Ellenőrökül működtek: Wohlfahrt Henrik, Jirussek, Zofahl, Schwarz, Voigt Henrik és Sturm Ferencz; rajzolókul: Kovács, Koszteleczy, Jakabfy és Sturm; kőműves-pallérokul: Haag, Kornigi, Bravesz, Zeisinger és 1874-től mostanig Tenzlinger Ferencz; kőfaragó-pallérokul: Weisz és Antony, s végre mint ácspllér Antony.

Öröm volt látni, mint halad a munka kitűzött czélja felé. Sokan kandiak voltak a fejlődés haladását szemlélni, s e miatt állandóan sok látogatója



volt a templomnak. Ezen általános érdeklődés és öröm közepette, érte Szeged városát azon borzasztó szerencsétlenség, mely minden egyebet háttérbe szorított. Márczius 12-én éjjél után orkánszerű szélvész támadván, ezáltal a felkorbácsolt tengernyi viz, mely környékét már napok óta elborítá, az utolsó védgátat is megsemmisíté, minek következtében a magyar alföldnek ezen legnagyobb és legvirágzóbb városát, néhány magasabban fekvő háznak kivételével, egészen tönkre tette. Házai romba dőltek, polgárai pedig, a mi kedves magyar testvéreink, koldusbotra jutottak. A hullámokban sok ember életét vesztette; a kik pedig megmenekedtek, a puszta életen kívül mindenüket elvesztették. A nyomor és inség jajveszéklése nemcsak hozzánk ért el, hanem rezgése elhatott a külföldre, sőt Amerikába is, mindenütt részvétet ébresztve és rögtöni segílyezésre serkentve, nemzetiség-, faj-, nem- és valláskülönbség nélkül úgyszólván az egész emberiséget.

Nincs toll, mely e páratlan szerencsétlenséget leírni képes volna, a nyomor láttára csak siratni lehet Szegedet és vidékét, mint azt Ő Felsége tevé. Ha valaha, úgy most itt az ideje, sietve tevékeny felebaráti szeretet által telhetőleg segítségükre lenni, mint azt szintén Ő Felsége tevé, a m. kir. minis-terelnökhöz f. é. márcz. 13-áról intézett kegyelmes királyi kéziratában kijelentvén azt, hogy a szükölködő polgártársak sorsának áldásos enyhítését egyszersmind alattvalóinak Ő irányában való szeretete és ragaszkodása legörvendetesebb és szívének legjobban eső bizonyítékául fogja tekinteni.

Ezen fejedelmi kegyes elhatározás mély benyomást tett mindnyájunkra. A főváros is ezen legmagasb intenió szerint módosította a jubilaumi ünnepélyességnek még módosítható részét. Ennek következtében a kiküldött bizottságnak újabb előterjesztése vált szükségessé. A külső díszre szánt összegek (8000 frt) a szegediek javára lettek megszavazva. De a felirat, az érem, és a ferenczvárosi templomra megszavazott összegek érintetlenül hagyattak: mert a munkák már megrendeltettek, sőt befejezésökhöz közelednek, ennél fogva szakadatlanul folytattattak is. Pedig az ígéretet beváltani nem volt könnyű feladat. Igy például Than Mór 11 kisebb-nagyobb freskónak festésére vállalkozott. Nem egyszer tanuja voltam annak, a mint reggel fázva és dél felé izzadva dolgozott; kénytelen volt a borus napokat is felhasználni, pedig gyakran csak égő gyertya mellett volt képes a konturokat a vakolaton megtalálni. — A mily kedvező volt az idő február havában, oly barátságtalan vala márcziusban. Fel-tünést sem fog okozni, midőn azt állitom, hogy nagyobb aggálytal aligha nézett valaki april 24-ike elé, mint Ybl Miklós az építész. Tizennégy év óta foglalkozik ő e templommal, pedig fáradságaért eddig egy krajczárt sem kapott még; csakhogy annak ő maga az oka: mert ha tiszteletdíjáról volt a szó, rendesen azt mondá: »Erről beszéljünk későbbben, most csak azon legyünk, hogy a templomot befejezhessük«. Pedig ennyi éven át kizárólagosan a templommal foglalkozó rajzolókat saját zsebéből fizette.



E templom terve beható tanulmánynak eredménye, s onnan van az, hogy arányossága és egyöntetősége által hat oly igen jól a jóakarátú szakértőre is; mert a ki a kákán is csomót keres, és fitogtatni akarja tudálékosságát, annak az ítéletére épen annyit adunk, mint azon régésznek gáncoskodásaira, ki valahányszor találkozom vele, mindig pálczát tör e terv felett, pedig sem a tervet, sem az épületet még soha sem is látta. E tervnél az összes fejlemények és gyönyörű alakozások az elfogadott styl keretén belől szabadon mozognak, melyekben az építésznek lángesze tükröződik vissza, de melynek szárnyait többszörösen a pénzhiány szegte. Az építész e munkájánál tudatosan és érezve dolgozott, s mondhatom, Isten nagyobb dicsőségére rajzolja imádkozott. Saját anyagi érdekeit egészen figyelmen kívül hagyva, annál inkább örködött mások élete felett. Örömmel constatálom, hogy az építkezés kezdete óta maig nemcsak hogy itt emberélet nem esett áldozatul, hanem kéz- vagy lábtörés sem fordult elő. Az állványok alulról kezdve, fel a toronykeresztnek szédelő magasságaig a legsolidabban alkottattak, úgy hogy az összes munkások közül egyetlen egynek a hajszála sem görbült meg. Az is az építésznek érdeme, hogy embereit jól meg tudta választani. S evvel azt bizonyította be, hogy magyar iparosok is képesek valamire. Mindannyian mintamunkát készítettek, melyet megnézhet a szakértői vizsga szem is. Igaz, hogy az érző és fogékony szív könnyen átengedi magát nemes ábrándnak, de ha oly tekintély, mint minő Schmidt Tódor,

a bécsi domépitész, ki e templomot meglátogatta, azt mondja felőle: „Minden esetre kitünő munka!“ ha a műzsléséről ismeretes herezeg primás, ki évek óta figyelmére méltatta ezen épületet, mindenkor azt mondá, a mit most is hangoztat: ez a fővárosnak legszebb temploma; ha Ipolyi Arnold a műértő megyés püspök (1878. évi nov. 19-én) kívül-belül minden irányban szemügyre vevén e templomot, s nekem ujjmutatást adva arra nézve, mily szempontból kellend kiindulni, hogy a festés is sikerüljön, és távozása előtt előbb egy ablaknak üvegfestménynyeli ellátását ajánlván fel nagylelkűen, imígyen szolt: »Mondja meg az építésznek, gratulállok neki e szép tervéhez!« akkor nem mindennapi munkával állunk szemközt. Ily tekintélyek előtt meg kell hajolnunk: mert szakértelmük mellett, az elfogultságnak vagy részrehajlásnak vádja sem érheti őket.

A fennérintett ablakfestmény már be is van állítva. Cartonja Storntól származik, míg a mű Kratzmann budapesti műterméből került ki, szigorúan stylaris remek kiállítással. Felirata a következő:

OH · SZ · GELLÉRT · PÜSPÖK ·  
 ITT · A · KELENFÖLDDEL · SZEMBEN ·  
 HOL · A · SZENT · HEGY · ÁLL ·  
 MELY · NEVÉT · TÖLED · VETTE ·  
 MIDÓN · HITET · ÉS · TUDOMÁNYT · HIRDETVE ·  
 VÉREDDDEL · ÁZTATTAD · A · MAGYAR · FÖLDET ·  
 HOGY · ÁLDD · MEG · EZ · ORSZÁGOT · ÉS · NÉPET ·  
 KÖNYÖRÖGVE · SZENTELI · E · KÉPET · NÉKED ·  
 IPOLYI · ARNOLD · PÜSPÖK ·

Saját információm végett többször kértem tanácsot érsek-főpásztoromtól, Simor János bibor-



nok és Magyarország herezeg-primásától, ki szóbeli utasításain kívül kegyes vala gazdag műkincseiből is a szükségeseket rendelkezésemre bocsátani. Bizalommal fordulhattam bármikor Ipolyi Arnold püspök, Pulszky Ferencz, Hampel József, Czibulka Nándor, Czobor Béla és másokhoz és átérzett köszönettel kell elismernem, hogy mindenkor és mindenütt a legnagyobb előzékenységgel nyertem felvilágosítást és utbaigazítást.

De talán már itt is az ideje, az építkezésre fordított összes költségeket egybeállítani. E helyett kerek számokkal most csak ezeket jelezhetem:

A ferenczvárosi templom pénztára hozzájárult	52.000	frt.
A fővárosi kegyur 13 év alatt . . . . .	220,000	»
A vallásalapból kaptunk . . . . .	40,000	»
Adakozásokból befolyt készpénzben . . . . .	33.500	»
	<u>          </u>	
	összesen	345,500

s ennyit emésztett fel az építkezés.

Hátra van még az építész honorariumán kívül, némely előre nem látott kiadásnak fedezése.

Ki kell emelnem, hogy egyházi edények, ruhák és egyéb felszerelvények a patronus által megszavazott pénzen nem szereztettek, és hogy a templomnak csupán szentélye és előcsarnoka lett kifestve.

A nagyobb jötevők közül kiemelhetők:

I. Ferencz József cs. és király és Erzsébet királyné ő felségeik, ő felsége a belgák királynéja, Simor János bib. esztergomi érsek, Rottenbiller Lipót, Drasche Henrik lovag, id. Károlyi István gróf, Jungfer Gyula, Unger Henrik, Ipolyi Arnold püspök, Wenckheim Krisztina grófné, Gschwindt Mihály, Bäcker

Károly, I. hazai takarékpénztár, pesti légszesztársulat, Sennyei Pál báróné, kath. vallási alap, Slavek Venczel, Prückler család, Rumbach Eötvös Katalin, Kundt Lajos és neje, Ringauf Rozina, Nasztl Mór, Tavaszgy Endre és neje, Prückler Ignáczné, Humayer Károly, Krausz szül. Birkl Teréz, a molnárok és sütők gőzmalmi társulata, Rumbach Jánosné, Piszeker Jozefa, a ferenczvárosi majorosok egylete, Frank Jakab és neje, özvegy Maywald Jánosné, Mátyus Nep. János, Ybl Miklósné, a mázolóknak közül Mészáros és Fischer több ízben jelentékeny munkákat ingyen teljesítettek. Az ajándékozott műdarabok és felszerelések, a természetbeli adományok, a sok ingyenes fuvarozás stb. az ajándékok főösszegében nem fordulnak elő. Rumpelles Mihály és neje, a ferenczvárosi szivargyári munkások, Mészáros, Domanszky Ferencznek özvegye, Sujánszky Antal kanonok, Heigl Ferencz, Somogyi Károly kanonok, Berán Teréz, Károlyi Alajos gf., Bartal Perczel Erzsébet, veszprémi káptalan, Szaniszló Ferencz püspök, Haulik György cardinalis érsek, esztergomi főkáptalan, nagyváradi latin szertartású káptalan, Békés vármegye, Alter Anna, Braun testvérek, Ivanovits Alajos, Locher Mihály, Poller Ferencz és Anna, dr. Burghardt Ferencz, Strohmayer Ferencz, Antony Ferencz, Persch János, Leitgeb József, a budapesti angol kisasszonyok intézete, Tauser Ferencz, Steigenberger és Kempiski, az egyesült szabó-czéh, Hirsch Mihály, Prückler János, Prokisch Ferencz, Röck István, Freiszleder Nándor, Prückler Ignác, Kafka Teréz, Dobronyi János, Szemerédy István, Kern Ferencz, Nuszbaumer



L., Zorn Antal, Albertiny Katalin özvegy, Albertiny János, Noha Luiza, Birly Ferencz, Wind Mihály, Botlik Károly, özv. Sturm Anna, Jordán Károly, Kiss Károly, Horváth Gáspár, Gregersen G., Valetits Antal, Frey József, Böhm Alajos, Turn Pius, Turn János, Fischer Rottenbiller Adél, Unger Henrik örökösei, Kuhn, Stockinger Tamás tr., Juventius Károly, Ráth Károlyné (főpolgármester neje), Burián János.

Megemlített itt azon krajczáros gyűjtés is, melyet néhány évvel ezelőtt Tavasz Endre indítványozott és mely aránylag igen rövid idő alatt 1081 frtot eredményezett. Ezen összegből szereztettek meg a felszentelési ünnepély alkalmára készített egyházi öltönyök. Néhai Rumbach Jánosné egy sajátkezűleg himzett nagy szőnyeggel kedveskedett. Leánya Eötvös Rumbach Katalin, Prückler Ignáczné és Stárok Janka egy-egy értékes misemondó ruhát ajánlottak fel. Prückler László közbenjárására a család egy stylszerű szőnyegnek előállítását vállalta magára, mely a fárasztó roppant munkát nem számítva 800 frtba kerül. Tavasz Rózsa az oltártakarót himzé ritka, tökélylyel oly mesterileg, mint ez csak oltárra készíthető.

Különösen kiemelendő Posner Károly Lajos lovagnak azon elhatározása, miszerint ő a felséges királyi pár nászünnepélyök negyedszázados évfordulója alkalmából a ferenczvárosi templomnak egy gazdagon kiállított román izlésű misemondó könyvet ajándékozott, mely kivitel tekintetében ritkítja párját, és századok múlva is tanuskodni fog arról, mily haladási fokon állt a ~~XXIX.~~ századnak utolsó ne-

gyedében a magyar ipar. E ritka díszmű felső födelének 4 szeglete bronzöntvényű domborművet tüntet fel, és pedig Szűz Mária, Szent Ferencz, Szent József és Szent Erzsébet alakjaival. A magyar és fővárosi czímer, valamint ő felségeik neveinek kezdőbetűi izléses zománczban díszellegnek. Felirata a következő:

I. Ferencz József apostoli Király és Erzsébet Királyné  
Ő Felségeik

boldog házasságának XXV. évfordulója emlékére  
a Budapest ferenczvárosi róm. kath. plebánia templomnak  
adományozta Posner Károly Lajos lovag fővárosi biz. tag.  
MDCCCLXXIX. évi Sz. György hava XXIV. napján.

1879. évi márczius hó 2-án Simor János bibor-  
nok primás érsek budapesti palotájában Ráth Károly  
főpolgármester vezetése alatt egy héttagu küldöttség  
jelent meg, melynek feladata volt ő eminentiáját  
arra kérni fel, hogy a ferenczvárosi templomszente-  
lést saját személyében végezni kegyeskedjék, a mit  
a biboros főpap örömmel és ismert előzékenységével  
megigért.

Trefort Ágoston vallás- és közokt. ügyi m. k.  
minister egy (1879.) folyamodványunkra már bizto-  
sitotta a tanácsot arra nézve, hogy nyolcz ablakot  
fog a budapesti műteremben üvegfestményrel el-  
láttatni.

Jótevőkben nincs hiány!

Sokszor eszembe jutottak néhai Rottenbiller  
Lipótnak Bécsben hozzám intézett ezen szavai: Most  
olyan nevet tűzhetünk zászlónkra (Erzsébet királyné  
ő felségeét értette), mely elől megnyílik minden ajtó  
és minden erszény!



Igaza volt!

Isten — — — — nyugosztalja!

Január óta gyorsan haladt az idő, de a munka sem vesztegelt.

A jubileum alkalmából kiküldött bizottság több ülést tartott. Hofhauser Lajos indítványa folytán határoztatott, a negyedszázados örömnepet egy emlékfelírás által a templomban megörökíteni. Az indítványozó által ajándékozott kőre a bizottság következő feliratot alkalmaztat:

Épült.

Erzsébet Cs. És Királyné Védnöksége  
Budapest Főváros Kegyurasága Alatt  
Ybl Miklós Terve Szerint  
1867 — 1879.

Felszenteltetett.

Ferencz József Cs. És Ap. Király  
És Erzsébet Cs. És Királyné  
Nászünnepük Negyedszázados Évfordulója Alkalmából  
1879. Évi Sz. György Hava 24. Napján  
Simor János Bib. Hercegeg Primás  
Esztergomi Érsek Által.

A templom felépült, és 1879. évi ápril hó 24. napján, Simor János bibornok, Magyarország hercegeg-primása és esztergomi érsek által ünnepélyesen felszenteltetvén, az ő felségeik testi lelki jóvoltáért tartott hála-isteniszteleten részt vettek:

a magas kormány,  
a rendes hadsereg és honvédség tábornoki kara,  
a consulok, a főrendi és alsó ház, az egyetem, a megye, a kegyuraság, t. i. a fővárosi törvényhatósági testület élén a fővárosi tanács; hölgyek, 200 fehérbe öltözött lányka és beláthatlan néptömeg.

Nem lévén alkalmam, minthogy az egyetlen sz. beszédet apostoli ihlettséggel maga az érsek főpásztor intézte a hívekhez, élő szóval hálát rebegnem azokhoz, kik szellemileg és anyagilag hozzájárultak, hogy e templom ma az Ur házává felavatathatott: ezen az úton óhajtom tudomásukra juttatni azt, mitől bensőm áradoz.

Isten oltalmába és kegyességébe ajánlom mindekelőtt ezen az ő dicsőségére és imáadására épült egyházat!

Legyen Isten oltalma I. Ferencz József cs. és ap. királyunk ő felségével!

Legyen Isten oltalma Erzsébet királynénk ő felségével, kinek védnöksége alatt e templom épült!

Legyen Isten oltalma Rudolf koronaherczeg ő fenségével!

Legyen áldása e templomot felszentelő biboros érsek főpásztorunkkal, áldja meg őt az ég egyházunknak és hazánknak díszére, javára, híveinek lelki öröme, tartós egészséggel és hosszú élettel itt a földön, a túlvilágon pedig jutalmazza az Ur áldásos működéseért a halhatatlanságnak stólájával.

Legyen áldása magas kormányunkkal és nemzetünkkel!

Legyen áldása a főrendi házzal és képviselőtestületünkkel!

Lengjen zavartalan békesség, egyetértés és szeretet e hon felett!

Áraszsa az ég bőséges áldását a fővárosi kegyuraságra, a tanácsra, a bizottsági testületre és összes lakóira!



Áldja meg az ég az építő bizottságnak tagjait, az építészt, összes jótévőinket, a közreműködő művészeket, iparosokat és munkásokat, egyszóval mindazokat, kik szellemileg vagy anyagilag e templom létesítéséhez bármi csekély áldozattal vagy munkával hozzájárultak.

Áldja meg az ég lelki kincseivel mindazokat, kik e templomba lelki vigasztalás végett fognak betérni!

Áldja meg mennyei harmatának malasztjával sz. Ferencz közbenjárása által különösen e hitközséget, hogy Isten, király, haza és a főváros iránti kötelességeinek mindenkor készséges örömmel megfelelhessen, hogy keresztény erényekben, alattvalói hódolatban, hazafiui érzelmekben és polgári erkölcsökben tündököelve, a földi jólét mellett a túlvilági jobblétet is elérhessék.

Áldja meg az ég azt, kit már előbb illet volna emlitenem, anya-szentegyházunknak látható fejét, XIII. Leo szentséges atyánkat!

Végre adjon az Ur mindazon jótévőinknek, kik a mai örömnapot már meg nem élhették, örök nyugalmat! Az örök világosság fényeskedjék nekik! Maradjon áldásban emlékezetük!

